

Börtönkereszt című, 2018-as sorozatunkból sajnos kimaradt Halász Piusz esete; most ezt a hiányosságot pótoljuk, de mivel az eredeti írás nagyon hosszú, kisebb-nagyobb kihagyásokkal csak kb. egyharmadát közöljük.

Halász Piusz börtönemlékei

Pécsett született 1909-ben. Tanulmányait a Nagy Lajos ciszterci gimnáziumban végzi. 1928. augusztus 29-én lép be a ciszterci noviciátusba Zircen. 1932–1934 között Rómában teológiát hallgat. 1934. június 29-én szenteli pappá Rott Nándor veszprémi püspök. 1935-ben Szentgotthárdra kerül hittanárnak, majd Rómában befejezi tanulmányait. 1946-ig Zircen teológiai tanár. Ekkor néhány rendtársával Borsodpusztán megalapít egy szigorú fegyelmű ciszterci monasztikus házat. A rendek működésének betiltása után, 1950-ben Csatkára kerül plébánosnak, 1961. február 6-i letartóztatásáig. 1963. március 23-án az általános amnesztiával szabadul. 1965-ben ismét elítélik, s csak 1968. március 6-án helyezik szabadlábra. A pannonhalmi szociális otthonba kerül, később Orbán György pap barátjánál lakik Nagykovácsiban, végül szentendrei hívei fogadják be. 1994-ben hunyt el Budapesten.

A ciszterci rendi szerzetes a második világháborút követően néhány társával kivonult a zirci apátságból. Visszatértek a szigorú ciszterci életformához. Egy majorsági puszta gazdasági munkából tartották fenn magukat; a liturgikus életben való elmélyedéssel és elmélkedéssel töltötték az idejüket. Egyre nehezebb körülmények között, a szerzetesrendek működésének 1950-es betiltásáig élték a szerzetesség megújítására törekvő életüket. Később egyházmegyei szolgálatba került, kislavakban volt plébános. Szociológiai, történelmi, teológiai tanulmányaival a papság körében országos hírnévre tett szert. Az államvédelmi hatóság ebből arra következtetett, hogy Halász Piusz az ellenálló egyház egyik lelki, szellemi vezetője. Ha ez így nem volt is igaz, tény, hogy írásaival és életével, elmélyült lelkiségével példát adott arra, hogy az üldöztetés idején milyen magatartást kövessen egy pap. Személyét az ÁVH igyekezett összekapcsolni más egyházi mozgalmakkal, s ezért súlyos börtönbüntetést róttak rá. 1968-as szabadulása után – többekhez hasonlóan – ő sem kerülhetett vissza egyházi keretbe. Élete alkonyán újból az újjászerveződő zirci apátsághoz tartozott.

MINDEN ÉVBEN a magyar értelmiség más és más csoportját vették célba. Az egyik évben ügyvédeket, a másik évben közigazdászokat, a harmadik évben papokat és szerzeteseket tartóztattak le. Ez a megfélemlítési akció folyt 1961-ben is. Rám úgy terelődött a figyelmük, hogy a házkutatások során nagyon sok helyütt találtak tőlem származó írásokat.

Március 29-én éjszaka arra ébredtem, hogy kopogtatnak az ablakomon: „Plébános úr, beteghez hívják.” – „Ki a beteg?” További kérdésekre erélyesen felszólítottak: „Rendőrség. Nyisson azonnal ajtót!”

Megkezdődött a házkutatás. Hatan lehettek. Rögtön lecsaptak dossziékba gyűjtött, húsz kötetnyi kéziratomra. Ezek az írások, bár semmi kompromittáló nem volt

bennük, különböző családoknál voltak elhelyezve. Néhány nappal előbb, anélkül, hogy sejtettem volna, mi következik, hazahoztam őket. Ki akartam választani, melyek legyenek kezem ügyében, és melyek rejtőzzenek tovább. Kicsit kesernyésen gondoltam arra: ha értéküknél fogva a jövőben is szükség lenne rájuk, a Gondviselés bizonyára megőrizte volna őket. Most megengedi, hogy megsemmisüljenek. Tehát „palea sunt”, ahogy Szent Tamás mondta saját írásairól: „Csak pelyva.”

Később tudtam meg, hogy több száz helyen tartottak házkutatást. Mindenütt találtak néhányat az írásaimból. Ennek alapján a per folyamán az a kép alakult ki rólam, hogy az ellenálló papok szellemi irányítója vagyok. Azt sem tudtam még, hogy velem együtt ezen az éjszakán mintegy hetven egyházi és világi személyt gyűjtöttek be.

A nyomozók hajnaltájt végeztek. Engem két nyomozó közé ültettek, ölembe tettek az írógépet. Elindultunk. A csatka templom mellett elhaladva, lélekben elkészöntem az Úr Jézustól, azzal a tudattal, hogy ide többé nem térek vissza.

FOGALMAM SEM VOLT, hová érkeztünk. Egy udvari ajtóhoz kísérték, aztán eltűntek. Az ajtó becsukódott mögöttem, fogoly voltam. A befogadóban néhány tiszt-helyettes leltárt készített holmijaimról.

Másnap megkezdődtek a kihallgatások. Az első hetekben az volt a vád ellenem, hogy a földalatti egyház titokban fölszentelt püspöke vagyok. Hol püspök úrnak, hol kegyelmes úrnak tituláltak, s figyelték az arcomat, hogyan reagálok. Nagy kő esett le a szívemről, amikor ez a szakasz lezárult.

Következett Shvoy püspök ügye. Vele székesfehérvári tartózkodásom alatt kerültem közelebbi kapcsolatba. Különböző előadások megtartását kérte tőlem. Megszeretett. Az ő ötlete volt, hogy nekem püspökké kellene lennem. A kihallgatások során az volt a benyomásom, hogy kirakatpert terveznek, amelynek középpontjában Shvoy püspök állna, homoszexualitás vádjával. Egyszer csak észre lehetett venni (a hosszú magánzárkás idő alatt az ember érzékei kifinomulnak), nem lesz már kirakatper. Később megtudtam, hogy Hruscsov veje járt a pápánál, s ezután már kényelmetlen lett volna számukra egy ilyen jellegű kirakatper.

A kihallgatásokra mindig fölborzolt idegekkel és dobogó szívvel mentem. Nem tudtam, megint ki ellen akarnak fölhasználni, hogy majd a tárgyaláson terhelő tanúja legyek. A kihallgatósobában kis asztal állt előttem, arra kellett tennem a kezemet. Kihallgatóm azt figyelte, mikor kerülök olyan idegállapotba, hogy az ujjaim reszketni kezdenek. Ilyenkor jött a végső támadás ordítással, minősíthetetlen kifejezésekkel. Egyik alkalommal végig az édesanyámat szidta. Csöndesen csak annyit jegyeztem meg: „Magának is volt édesanyja.” Többé nem neveztem százados úrnak, csak önnek vagy magának.

A zárkában csak priccs volt, beleágyazva a betonba, rajta két elnyűtt pokróc. Napközben szabad volt ülni, de a falhoz támaszkodni nem. Ha álmoságomban megtettem, s az ór a „cirklin” keresztül észrevette, jött a durva letolás és fenyegetés.

A **VIZSGALATI FOGSÁG** közel nyolc hónapig tartott. Egy idő után fölengedett a feszült légkör. A kihallgatószoza falán világtérkép függött, a szocialista országokat pirosra színezték rajta. „Nézz a térképre, te hülye!” – mondta a vizsgálóm. „A világ egyharmada már kommunista.” „Ez csupán festék kérdése” – válaszoltam. Nem tudta, játssza a dühöset, vagy nevéssen. „Hány párttag van az országban? Egymillió?” – kérdeztem. „Annyi nincs, talán hétszáz ezer.” – „Mégis az egész ország vörösre van füstve.” – „A többi szimpatizáns.” – „Ötvenhat megmutatta.” – „Nos, az a pár hőzöngő...” – „Hát én sem hőzöngő, sem kommunista nem vagyok, mégis vörösre vagyok festve a térképen” – zártam le a vitát.

Az utolsó hetekben fölkerültem az ötödik emeletre, az „aszalóba”. Oda azokat tették, akikkel nagyjából már végeztek, de nem adhatták át őket a bíróságnak, mert az „ügy” más tagjaival még foglalkoztak. Odafönt egész nap csönd volt, béke és magány. „Uram, kivezettél, és elvezettél a magányba”, imádkoztam Saint-Thierry Vilmoossal, akiről annak idején a disszertációm írtam. Naponként elmondtam a szentmise szövegét, a három rózsafüzért, a kereszttutat, a Te Deumot. Amikor elfáradtam az imádságban, lehunytam a szememet, és lélekben visszatértem csatkaí híveimhez. Utcáról utcára, házról házra jártam, minden családért imádkoztam, számba vettem a gyerekeket, hiszen valamennyiüket ismertem, tudtam, kinek-kinek hol szorít a cipő.

A vizsgálati fogságban mintegy hetvenen voltunk egyháziak. Kisebb csoportokban állítottak bennünket bíróság elé. Minden esetben Bimbó volt a bíró. (Állítólag az ötvenhatos forradalomkor rosszul lépett, ezért büntetésésként neki kellett ezeket a pereket vezetnie.) Ha

jól emlékszem, a mi csoportunkban tizenheten voltunk, köztük egy apáca és néhány fiatal civil is. Az ítéleteket már előre elkészítették.

Amikor rám került a sor, azt sem tudtam pontosan, mi a vád ellenem. A tárgyalás előtt néhány nappal kaptunk ugyan egy papírt, amelyen három vagy négy sorban mind a tizenhetünknek föl volt tüntetve a bűncselekménye. Ezt a papírt azonban újra elszedték tőlünk. Az első kérdés így hangzott: „Bűnösnek érzi magát?” Azt feleltem: „Lelkiismeretemben nem. Ha az önök törvényébe ütök, önök a jogászok, állapítsák meg.” A következő kérdés: „Amennyiben államunk szembekegyel a Vatikánnal, melyik oldalra áll?” – „Nem kerülhetek ellentétbe, mert mindegyiknek más az illetőségi köre.” – „De ha mégis szembekegyelnek?” – „Akkor gondolkodás nélkül a Vatikán oldalára állok.” A vád tehát igazolt: hazaáruló leszek, szembefordulok a néppemmel.

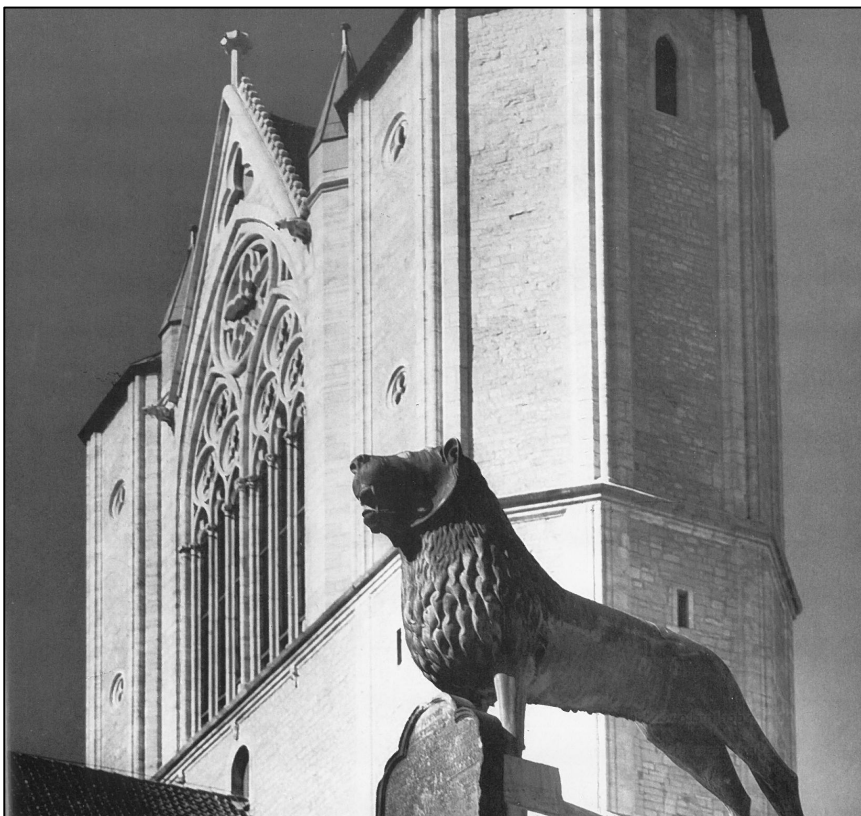
Még néhány nap telt el az áldott csöndben. Jött a másodfokú bírósági tárgyalás. Megerősítették az elsőfokú bíróság ítéletét. Tehát hat év. Itt sem kaptunk vádiratot, sem a végén az ítélet indoklását. Tulajdonképpen ma sem tudom pontosan, miben állt az én „államellenes szervezkedésem”. A szindarab véget ért.

Szeptember 8-án, a csatkaí búcsú napján szállítottak el bennünket. Egyenként vezettek le egy sötét folyosóra. A fal mellett egyszemélyes fabódék álltak, ide kellett belépnünk. Amikor valamennyien együtt voltunk, megint egyenként vezettek a „rabóhoz”. Még a bilincset sem vették le rólunk, így indultunk Márianosztrára, a szigorított politikai börtönbe.

BÖRTÖNÉLETEM LEGSZEBB ESZTENDEJÉT töltöttem a hajdani pálos kolostorban. Perzsaszönyegeket szőttünk. A norma olyan magas volt, hogy talán egy finom kezű fiatal lány tudta volna csak teljesíteni, ő is ritkán. Ennek következtében a keresetünk igen csekély volt.

Itteni életemet két epizód tarkította. Az egyik Nagyszombathoz fűződik. Behallatszott hozzánk a föltámadási körmenet éneke. Nem tudtuk elfojtani ünnepi örömmünket, halkan mi is bekapcsolódtunk. Az ór mégis azt állította, hogy már a folyosó végén is hallatszott. Följelentett bennünket, annak ellenére, hogy gyermeke akkor készült az elsőáldozásra. Szigorított zárkába kerültem, amely jégveremhez volt hasonló. Az egy szál pokróc alatt egész éjjel dideregtem, fogaim vacogtak. Reggelre kötőhártya-gyulladásban égett a szemem. A koszt egyik nap semmi, a másik nap fél adag.

Egy későbbi alkalommal egyik paptársam, Ikvay Laci ezüstmiséjére készültünk. Az erre szánt konszokrált szentostyát kenyérbe rejteztük. A kenyérből kivágtunk egy kockát, ide rejtettük a nylonba csomagolt Oltáriszentséget. Valaki elmondta: kenyereinket széttördelték, a benne talált szentostyát a disznók moslékába dobták. A mi zárkánkban elsőként Tabódy Istvánt vitték az operatív tiszthez kihallgatásra. Amikor visszajött, és az ajtó bezárult, csupán ennyit mondott halk hangon: „Ti nem tudtok semmit, a ballét én viszem el.”

Akármilyen „dörzsölt” rab valaki, követhet el hibát. Néhány perc múlva rám került a sor. Az első kérdés: „Mit mondott Tabódy, amikor visszatért a kihallgatásról?” – „Nem mondott semmit”, válaszoltam fönntartással (*restrictio mentalis*), mert a kihallgatásról tényleg nem mondott semmit. Erre az operatív tiszt lármázni kezdett, hazug, jellemtelen alaknak nevezett. „Az ajtó előtt álltam, és hallgatócsővel tisztán kivettem: Ti nem tudtok semmit.” Sajnos engem is elfutott a méreg, és a szemébe vágtam: „Engem pedig úgy neveltek, hogy az a jellemtelen, aki más ajtajánál hallgatózik.” Ezzel a kihallgatásom véget is ért. Fölháborodottan telefonált a börtönparancsnoknak. Néhány perc múlva már ott álltam előtte. „Igaz, hogy mondta ezt a sértő kijelentést?” – „Igaz.” Így fenytettek meg másodszer is, és másodszer is átélhettem a sírból való föltámadás boldogságát.

EGY IDŐ MÚLVA megszüntették Márianosztra politikai börtön jellegét. A mi időnk Márianosztrán lejárt. Agyonszűfolt rabóval a Gyűjtőfogházba szállítottak. Ez idő tájt a Gyűjtőfogházban körülbelül kétezer politikai foglyot őriztek, zömével ötvenhatosokat. Ítélobíráim említette, hogy nyelvismeretem miatt majd a fordító-csoporthoz kerülök. Ehelyett a cipészetbe osztottak. Tornacipőket gyártottunk a hadsereg számára.

1963 elején egyre határozottabb formában keringett a hír: amnesztiát kapunk. Ez valósággá vált. Márciusban majdnem teljesen kiürült a fogház. Napokon át folyt a szabadulás. Volt, akit zenével, virágokkal vártak. Mi, papok, szép csendben hagytuk el a „fekete kolostort”.

Én 1963. március 23-án szabadultam. Visszatértem a plébániámra, Csatkára, de most már nem egyházi beosztásban; betegszabadságon, havi négyszáz forint segéllyel. A megélhetésre még soha sem volt gondom, a falu most is törődött velem.

Aztán egy éjjel újabb házkutatás következett. Még a szentkúti kápolnához is kimentünk, a jégen csúszkálva, hátha ott vannak elrejtve a dolgaim. Ezután folyamodtam, hogy beutaljanak a pannonhalmi bencés kolostorban levő szociális otthonba. Amikor a végzést kézhez kaptam, jeleztem Pannonhalmának, hogy mikor érkezem. Teherautót is kértem. Este csöndben összecsomagoltam. Azt nem tudtam, hogy ment a telefonjelentés: „A madár visszarepült fészkére.”

ÍGY AZTÁN ISMÉT LETARTÓZTATTAK. Mivel szociális otthon lakóját nem szabad csak úgy egyszerűen letartóztatni, a beutalás dátumát későbbire változtatták.

Tatabányára vittek. Úgy látszik, részt kellett vennem az „Ismerd meg hazád börtöneit!” című mozgalomban; börtönről börtönre vittek, végül ismét a Gyűjtőfogházban kötöttem ki. Az előző börtöneimben nagyszerű emberekkel éltem együtt, most meg kellett ismerkednem az alvilággal.

Végül a járásbíróóság 1965. augusztus 9-én írással való izgatás címén újabb egy évi szabadságvesztésre ítelt. 1965. december 29-én az esztergomi megyei bíróság mint másodfokú hatóság megerősítette az ítéletet, és visszakaptam azt a négy évet is, amit az amnesztia során elengedtek. Tehát újabb öt év állt előttem. A Legfelsőbb Ügyészség enyhének találta ezt az ítéletet, végül mégsem emelt óvást.

Ismét a Gyűjtőfogházba kerültem, a cipész részlegbe. A változatosság kedvéért most elhasznált, befülledt bakancsokat kellett szétcszedni, s a még használható részeket különválogatni.

Az ítéletben a bíróság kimondta, hogy negyedkedvezményben részesülhetek. Ezért amikor eljött en-

nek az ideje, összeült a tanács. Bejött egy bíró, jelen volt a helyi párttitkár, a nevelőtiszt, az őrszemélyzet egy tagja. Lefolytatták az eljárást. A bíró első kérdése ez volt: „Mi a véleménye a papi békemozgalomról?” – „Az, ami Rómáé” – válaszoltam. – „Minket nem Róma véleménye érdekel, hanem a magáé.” – „Elítélem.” – „Hogyan, hát nem híve a békének?” – „Annak híve vagyok, de a békemozgalomban a béke csupán fedőnév.” A bíró észrevette, hogy ingoványos talajra tévedt, gyorsan váltott. Megkérdezte, szabadulásom után hol akarok elhelyezkedni. Mondtam, hogy Pannonhalmán, az ottani szociális otthonban. A tanács többi tagjához fordulva kérdezte, volt-e ellenem fegyelmi eljárás, és megadható-e részemre a kedvezmény? Megadható. Erre közölte velem, hogy 1968. március 8-án szabadulok.

A SZABADULÁS ELŐTTI NAPON elvittek a szabadulózárkába. Ennek már belül is van kilincse. Cipóm talpában volt egy titkosírással írt levél. Az egyik kém akarta kijuttatni velem. Az utolsó percben úgy döntöttem, hogy nem vállalom. A papírt kivettem, és lehúztam a WC-n. Abban a pillanatban léptek be az örök. Megkezdődött az utolsó nagy „hipis”. Bizony, még a cipő belését is átkutatták. Nagy kő esett le a szívemről, amikor befejezték.

Lelkiismeret-vizsgálat és hálaadás töltötte ki az utolsó benti éjjeltemet. A latin különbséget tesz a *hostis* és az *inimicus* között – a magyar nyelv is, mert más az ellenfél, és más az ellenség. Mindvégig ellenfeleimnek tartottam azokat, akik elítéltek és fogva tartottak. Ők egy ideológiát védtek, én pedig az ő ateista és materialista rendszerüket támadtam.

Rendtársam és kedves tanítványom kocsival várt, s vitt el Pannonhalmára. Komáromban a rendőrségen bekopogtam az illetékes hivatalba: „Jó napot kívánok, eljöttem a személyi igazolványomért.” A rendőrtiszt elkezdett ordítani: „Nem tanultál meg a börtönben szabályosan jelentkezni? Takarodj ki!” – Néhány percre vártam. Civilben volt, rendfokozatát nem tudhattam. Visszamentem. „Felügyelő úr, Halász Ferenc, föltételeesen szabadlábra helyezett elítélt, tisztelettel jelentkezem.” – „Minden héten bejössz, majd megtanítalak a becsültre!” Mondtam neki, erre nem lesz mód, mert ebben nem illetékes. Dühösen odavágta az igazolványomat. Le kellett mondania arról, hogy velem kapcsolatban kiélje szadista hajlamait.

Pannonhalmán egészen más volt a légkör. Hetenként jelentkeztem: „Eljöttem hazafias kötelességemet teljesíteni.” – „Üljön le” – mondta a főtörzs kis mosollyal a szája szélén. – „Ültem én már eleget, üljön most már más.”

A pannonhalmi papi otthonban is biztosan rám volt állítva valaki. Két év múlva Nagykovácsiba, majd 1985-ben Szentendrére kerültem. Azóta is itt élek. Az egyházi vezetéssel semmiféle kapcsolatom nincs. A híveim mindent előteremtettek a számomra, amire szükségem volt. Életemnek egyik legszebb emléke, ahogyan gondoskodtak rólam.

EZ RABÉLETEM szerény története. Nincs benne semmi romantika, nem illik hozzá sem lírai hang, sem pátosz. Aki járt a svájci Fribourgbán, biztosan fölkereste Canisius Szent Péter sírját. Ezt olvashatta rajta: „Christo, Mariae, Petro adhesit.” Ez volt az én börtönéletem rövid foglalata is: Krisztusért, a Szűzanya oltalma alatt, Péter egyházáért.

Forrás: Elmer István: Börtönkereszt. Börtönviselt katolikusok visszaemlékezései, Bp., 1994